

عوامل تحکیم خانواده در قرآن و روایات

حجت الاسلام والمسلمین محسن قراتی

مقدمه

گرمی کانون خانواده، دغدغه جهان امروز است. دنیای مدرن، با همه پیشرفت‌هایش، در مسئله خانواده درمانده است و انسان‌ها با همه تحصیلات عالی خود، نتوانستند از مشکلات سردی روابط در زندگی رهایی یابند؛ چه بسیار افراد تحصیل کرده که زندگی مدرن آن‌ها، از گرمای زندگی تهی است و چه بسیار افراد عادی که با کمترین امکانات مادی، شیرین‌ترین زندگی را دارند.

در دنیای مدرن، مفهوم خانواده و روابط خانوادگی، جایگاه اصلی خود را از دست داده و زن و مرد، به صورت قراردادی در زیر یک سقف زندگی می‌کنند؛ نه انس و عشقی دارند و نه محبت و صفایی. این در حالی است که اسلام، محیط خانه را محل عشق و محبت و ارتباطات عاطفی دانسته و توجه به غرایز جنسی را محدود به محیط خانواده می‌داند. تمام حقوق و وظایفی که در اسلام آمده است، در حقیقت تبیین دقیق حدود و مرزهاست تا در محیط خانواده، زن و مرد با محبت در کنار هم زندگی شیرینی را تجربه کنند.

از نگاه قرآن کریم، زن و شوهر یک روح در دو پیکرند و این مطلب از آیه ۳۵ سوره نساء می‌آید: «وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا؛ و اگر از شکاف میان آن دو (زن و شوهر) بیم داشتید»؛ زیرا کلمه «شِقَاق» در جایی به کار می‌رود که یک چیز به دو قسمت تقسیم شود. با این منطق هر گاه همسری شکایت کند، نباید فوراً پیشنهاد جدایی داد؛ چنانکه وقتی زید با زینب، دختر عمه پیامبر صلی الله علیه و آله ازدواج کرد و ناسازگاری میان آنان آغاز شد، زید تصمیم گرفت زینب را طلاق دهد. او بارها نزد پیامبر صلی الله علیه و آله آمد، ولی هر

بار آن حضرت به او می‌فرمود: «أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ؛^۱ همسرت را نگاه دار و طلاق نده». چنانچه در زندگی مشترک به توصیه‌های اسلام عمل شود، زندگی از استحکام لازم برخوردار خواهد شد. عوامل پایداری زندگی زناشویی از نگاه قرآن و روایات عبارتند از:

۱. عفت و پاکدامنی

در لزوم عفت و پاکدامنی و ترک روابط خارج از خانواده، میان زن و مرد فرقی نیست. با اینکه خداوند در قرآن به جزئیات احکام نماز و زکات اشاره نکرده و بیان آن‌ها و بسیاری از مسائل دیگر را به عهده پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نهاده است، ولی در بیان مسائل خانوادگی و تربیتی به ریزترین مسائل پرداخته است.

در فرهنگ اسلامی، مردان باید از نگاه آلوده بپرهیزند و زنان نیز نباید از روی شهوت به مردان نامحرم بنگرند؛ بلکه باید نگاه خود را کنترل کنند و زینت و زیبایی خود را از نامحرم بپوشانند، جز صورت و دست‌ها که به طور طبیعی ظاهر است و پوشش آن‌ها، موجب مشکلاتی در انجام امور زندگی می‌شود. خداوند متعال می‌فرماید:

قُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَ يَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَ لَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَ لِيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ... وَ لَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَ تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعاً أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ؛^۲ به زنان با ایمان بگو: از برخی نگاه‌ها چشم پوشی کنند و دامن‌های خود را حفظ نمایند و جزء آنچه (به طور طبیعی) ظاهر است، زینت‌های خود را آشکار نکنند و روسری خود را بر گریبان بيفکنند (تا علاوه بر سر، گردن و سینه آنان نیز پوشیده باشد)... و پای خود را به گونه‌ای بر زمین نکوبند که آنچه از زیور مخفی دارند، آشکار شود. ای مؤمنان! همگی به سوی خدا باز گردید و توبه کنید تا رستگار شوید».

از مسائلی که در سردی روابط همسران، مؤثر است؛ جلوه‌گری برخی زنان و اشتباه گرفتن محیط جامعه با محیط منزل است تا جایی که متأسفانه برخی زنان، وقتی می‌خواهند از منزل بیرون بروند، تازه به فکر آرایش می‌افتند و در محیط منزل و برای همسر خود به این مسئله توجهی ندارند. خودآرایی، برای زن یک غریزه است که

۱. أحزاب: ۳۷.

۲. نور: ۳۱.

اگر در خانه به کار گرفته شود؛ زندگی را شیرین و پرمحبت خواهد کرد، اما اگر به بیرون از خانه کشیده شد، بساط چشم‌چرانی را پهن می‌کند و سبب متزلزل کردن خانواده‌های دیگر می‌شود. مردی که در خیابان صدها زن آرایش کرده را می‌بیند، وقتی به خانه برمی‌گردد، نسبت به همسر خود علاقه چندانی نشان نمی‌دهد؛ زیرا در مقایسه با همسرش، زنانی زیباتر و جذاب‌تر دیده است و هر چه عمر همسر بالا می‌رود، در مقایسه با زنان جوان جاذبه کمتری دارد. این بی‌عفتی‌ها در نوع پوشش و آرایش، موجب بروز پدیده‌ای به نام سوءقصد و تجاوز می‌شود که امروزه حتی در آزادترین کشورهای غربی، آمار بالایی دارد.

آراستگی و زینت زن برای شوهر، سبب شیرینی زندگی و تداوم آن می‌شود. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در تفسیر جمله «إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ»^۱ فرمودند: «خداوند آن دسته از زنان را که روی و موی خود را برای شوهر آرایش نمی‌کنند و نیازهای شوهر را برآورده نمی‌سازند، لعنت کرده است».^۲

با توجه به اینکه جلوه‌گری زنان در جامعه موجب تزلزل بنیان خانواده می‌شود،^۳ یکی از دستوراتی که خدای تعالی در قرآن صادر نموده این است: «وَقَزْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ أَجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى»^۴ در خانه‌های خود قرار گیرید و همچون دوران جاهلیت نخستین با خودآرایی، در جامعه ظاهر نشوید».

چشم‌چرانی مردان از یک سو و جلوه‌گری زنان از سوی دیگر موجب می‌شود که مرد میان همسر خود و زنانی که در خیابان می‌بیند، مقایسه کند و کم‌کم نسبت به همسر خود دل‌سرد شود؛ مانند کسی که در خیابان هر خوراکی خوشمزه‌ای که دید، می‌خورد و دیگر در خانه اشتهايي ندارد. البته اگر مردان از چشم‌چرانی پرهیز کنند و به زنان نگاه نکنند، انگیزه‌ای برای خودنمایی زنان وجود نخواهد داشت. چشم‌چرانی، آثار سوء فراوانی دارد و کم شدن علاقه به همسر و سردی روابط، یکی

۱. نور: ۳۱.

۲. عبدعلی بن جمعه حویزی؛ تفسیر نور‌التقلین؛ ج ۳، ص ۵۹۳.

۳. حفظ حجاب و ترک جلوه‌گری، ثمرات بسیاری دارد که برخی از آن‌ها عبارت است از: آرامش روحی، استحکام پیوند خانوادگی، حفظ نسل، جلوگیری از سوءقصد و تجاوز.

۴. احزاب: ۳۳.

از آثار سوء آن است؛ چنانکه فرد چشم‌چران، پیوسته فکر و ذهنش مشغول آنچه دیده است، می‌باشد؛ به گونه‌ای که از فکر هر منظره‌ای خود را برهاند، گرفتار فکر منظره دیگر می‌شود. امیرمؤمنان علیه السلام می‌فرماید: «مَنْ أَطْلَقَ نَاطِرَهُ أَتَعَبَ خَاطِرَهُ مَنْ تَتَابَعَتْ لَحَظَاتُهُ دَامَتْ حَسْرَاتُهُ»^۱ هر که دیده خود را رها سازد، آسایش خود را سلب کرده است». از پیامبر بزرگوار صلی الله علیه و آله نیز نقل شده است که فرمودند: «التَّظَرُّ سَهُمٌ مَسْمُومٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِيسَ فَمَنْ تَرَكَهَا خَوْفًا مِنَ اللَّهِ أَعْطَاهُ إِيْمَانًا يَجِدُ حَلَاوَتَهُ فِي قَلْبِهِ»^۲ نگاه به نامحرم، تیری است زهرآگین از تیرهای ابلیس؛ پس هر که به جهت ترس از خدا، از آن چشم‌پوشد؛ خداوند ایمانی به او عنایت می‌کند که شیرینی آن را در قلب خود احساس کند».

از مواردی که بستر چشم‌چرانی را فراهم می‌نماید، مهمانی‌های مختلط و عدم رعایت شؤونات دینی در روابط محرم و نامحرم است که اهمیت ندادن به این امر و برادر و خواهر دانستن آشناها و بستگان، موجب برقراری روابط پنهانی میان دختران و پسران جوان و حتی مردان و زنان همسرदार می‌شود. امیرالمؤمنین علیه السلام در خصوص زنان به امام مجتبی علیه السلام فرمودند:

با حجابی که قرار می‌دهی، چشم‌شان را (از نامحرم) بازدار؛ چرا که جدی گرفتن حجاب (و سخت‌گیری در این زمینه برای تو و آنان) بهتر از ارتیاب و گرفتار شدن به شک و در معرض اتهام قرار گرفتن است و خروج زنان از منزل بدتر از ورود مردانی که به آنها اطمینان نداری، نیست و اگر بتوانی که غیر از تو مردان دیگر را نشناسند، این کار را بکن.^۳

حساسیت اسلام به مسائل محرم و نامحرم بسیار است. ممنوعیت خلوت مرد با زن نامحرم،^۴ نهی از شوخی با نامحرم، نهی از مصافحه و دست دادن با نامحرم، حرمت زینت زن برای نامحرم، حرمت نظریه نامحرم، داشتن رفتار غیرمتواضعانه زنان با نامحرم، پرهیز زنان از نرمی در کلام با نامحرم، بخشی از حساسیت‌های اسلام در

۱. محمد بن محمد شعیری؛ جامع الأخبار؛ ص ۹۳.

۲. همان، ص ۱۴۵.

۳. محمد بن یعقوب کلینی؛ الکافی؛ ج ۵، ص ۳۳۸.

۴. حسین بن محمد تقی نوری؛ مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل؛ ج ۱۴، ص ۲۶۵.

موضوع «محرم و نامحرم» است. حساسیت اسلام در این زمینه تا آنجاست که پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرموده است: «وقتی زنی در جایی بنشیند و از آنجا بلند شود، تا زمانی که جایش سرد نشده، مرد در جایش ننشیند».^۱

۲. اخلاق خوب

اخلاق خوش و خوب، باعث شیرینی زندگی و رشد خانواده می‌شود. اموری همچون راستگویی، امانت‌داری، خوش‌زبانی، خیرخواهی، گذشت و ایثار، بردباری، وظیفه‌شناسی، نجابت، کم‌توقعی، نرم‌خویی و... امتیازات یک انسان است که اسلام به آن‌ها اهمیت داده است؛ چنانکه پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حسن خلق را نصف دین دانسته^۲ و فرمودند: «مَا مِنْ شَيْءٍ أَثْقَلَ فِي الْمِيزَانِ مِنْ حُسْنِ الْخُلُقِ»^۳ در میزان (الهی)، هیچ چیز سنگین‌تر از حُسن خلق نیست». وقتی حسین بن بشَّار واسطی به امام هشتم عَلَيْهِ السَّلَام نامه نوشت که خویشاوندی از دختر من خواستگاری کرده، ولی در اخلاقش مشکلی دارد، امام رضا عَلَيْهِ السَّلَام در جواب فرمودند: «اگر بد اخلاق است، به او دختر نده!».^۴

«حُسن خُلُق» سبب زدودن کینه‌ها، گوارایی زندگی، ایجاد محبت و تثبیت مودت و عشق در زندگی و لطافت گفتار و سخن می‌گردد. رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمودند: «حُسن خلق، محبت و مودت را تثبیت می‌نماید». و نیز فرمودند: «گشاده‌رویی، کینه را از بین می‌برد».^۵ امیرالمؤمنین عَلَيْهِ السَّلَام نیز فرمودند: «حُسن خلق، محبت را به ارث می‌گذارد و مودت (و عشق) را تأکید می‌نماید».^۶

اخلاق نیکو بسیاری از خلأها و ننداری‌ها را در زندگی پر کند. رسول‌گرامی اسلام صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمودند: «ای مردم! به خداوند من می‌دانم که اموال شما برای عطا کردن به مردم وسعت ندارد، پس با گشاده‌رویی و حُسن خلق با آنان مصاحبت نمایید!».^۷

۱. محمد بن یعقوب کلینی؛ *الکافی*؛ ج ۵، ص ۵۶۴.

۲. محمد بن علی صدوق؛ *الخصال*؛ ج ۱، ص ۳۰: «حُسْنُ الْخُلُقِ نِصْفُ الدِّينِ».

۳. محمد بن علی صدوق؛ *عیون أخبار الرضا* عَلَيْهِ السَّلَام؛ ج ۲، ص ۳۷.

۴. محمد بن یعقوب کلینی؛ *الکافی*؛ ج ۵، ص ۵۶۳.

۵. حسن بن علی ابن‌شعبه حرانی؛ *تحف العقول*؛ ص ۴۵.

۶. عبدالواحد بن محمد تمیمی آمدی؛ *تصنیف غررالحکم و دررالکلم*؛ ص ۳۴۷: «حُسْنُ الْخُلُقِ يُورِثُ الْمَحَبَّةَ وَ يُؤَكِّدُ الْمَوَدَّةَ».

۷. محمدباقر مجلسی؛ *بحار الأنوار*؛ ج ۶۸، ص ۳۹۵.

۳. دیدن زحمات یکدیگر و تشکر

یکی از مواردی که می‌تواند کانون خانواده را گرم نگه دارد، دیدن زحمات یکدیگر و تشکر از تلاش‌هاست. چه بسا مردان و زنانی که فقط زحمات و تلاش‌های خود را می‌بینند و توقع تشکر از دیگران دارند و بر آنان منت می‌نهند؛ اما زن و مرد متدین، هر کدام به وظیفه خود توجه نموده و زحمات دیگری را دیده و به جای منت گذاردن کار خود، از تلاش او تشکر می‌کنند. شوهری که زحمات همسرش را ببیند، از نظافت منزل، تهیه غذا، بچه‌داری و سایر کارهایی که زن انجام می‌دهد، تشکر می‌کند. همین تشکر زبانی، به همسر انرژی مثبت داده و او را به تلاش بیشتر ترغیب، و کانون زندگی را روز به روز گرم‌تر می‌کند. این در حالی است که ناشکری مرد و ندیدن زحمات، چه بسا زن را در کارش سست نماید و هر روز از شیرینی زندگی کاسته شود. امیرالمؤمنین علیه السلام فرمودند: «الْكَرِيمُ يَشْكُرُ الْقَلِيلَ؛^۱ انسان بزرگوار، از تلاش اندک نیز تشکر می‌کند». امام سجاده علیه السلام نیز فرمودند: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ... وَ تَوَكُّرِ الشُّكْرِ لِمَنْ اصْطَنَعَ الْعَارِفَةَ عِنْدَنَا؛^۲ خداوندا به تو پناه می‌برم... از اینکه کسی کار خوبی در حق من انجام دهد و من از او تشکر نکنم».

البته زندگی توحیدی، وظیفه‌محور است و کار باید برای خدای تعالی باشد؛ اما همان‌گونه که فرد وظیفه دارد برای خداوند متعال کار کند، طرف مقابل هم وظیفه دارد زحمات او را ببیند و از او تشکر نماید.

۴. نگاه مثبت به مشکلات

برخی مشکلات زندگی، به خاطر کم‌کاری و بی‌مسئولیتی است که توجیه شرعی و عقلی ندارد؛ اما برخی مسائل، ناشی از کوتاهی زن یا مرد نیست؛ بلکه هر کدام تلاش خود را می‌کنند، اما با این حال برخی مشکلات و گرفتاری‌ها در زندگی وجود دارد. نداشتن مشکل در زندگی دنیوی، چه بسا معنا ندارد؛ مهم نوع نگاه ما به مشکلات است. قرآن نگاه درستی به ما می‌دهد و می‌فرماید:

عَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَ عَسَىٰ أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَ هُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَ اللَّهُ يَعْلَمُ وَ

۱. عبدالواحد بن محمد تمیمی آمدی؛ تصنیف غرر الحکم و درر الکلم؛ ص ۲۷۷.

۲. علی بن الحسین امام زین‌العابدین علیه السلام؛ الصحیفة السجادية؛ ص ۵۶.

أَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ؛^۱ چه بسا چیزی را ناخوش دارید، در حالی که خیر شما در آن است و چه بسا چیزی را دوست دارید، در حالی که ضرر و شر شما در آن است و خداوند (صلاح شما را) می‌داند و شما نمی‌دانید.

اگر بدانیم که ممکن بود مشکلات بیشتر یا سخت‌تری برای ما پیش آید، خواهیم دانست که تلخی‌های ظاهری نیز در جای خود شیرین است؛ زیرا همیشه خیر ما مطابق تمایلات ما نیست. چه بسا چیزی را ناخوشایند داریم، ولی خداوند خیر زیاد در آن قرار داده باشد؛ زیرا انسان به همه مصالح خویش آگاه نیست. قرآن کریم می‌فرماید: «فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَ يَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا»^۲ و اگر از همسران خوشتان نیامد، چه بسا چیزی را خوش نداشته باشید؛ ولی خداوند خیر فراوان در آن قرار داده باشد».

۵. روحیه گذشت

با توجه به آیه ۲۳۷ بقره^۳ که درباره طلاق است، گذشت مالی از سوی زن و مرد، هر دو پسندیده است؛ یا زن نصف مهریه را که مرد باید در صورت طلاق قبل از عروسی بدهد، ببخشد یا مرد به جای نصف، تمام مهریه را بدهد: «يَعْفُونَ... تَعْفُوا». از این آیه شریفه بر می‌آید که کسانی که روحیه بخشش دارند، به تقوا نزدیک‌ترند: «وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى». این موضوع باید در همه شرایط زندگی حاکم باشد؛ چرا که برای دوری از ناملایمات، گذشت و بخشش نقش کلیدی دارد. پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمودند: «سه گروه از زنان عذاب قبر ندارند و در قیامت با حضرت فاطمه زهرا عَلَيْهَا السَّلَام محشور می‌شوند: زنی که با فقر و تنگدستی شوهر خود بسازد؛ زنی که با بداخلاقی شوهر،

۱. بقره: ۲۱۶.

۲. نساء: ۱۹.

۳. «وَ إِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ وَ قَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَيُضْفُ مَا فَرَضْتُمْ إِلَّا أَنْ يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوا الَّذِي بَيْنَهُ عَقْدَةُ النِّكَاحِ وَ أَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَ لَا تَنْسُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ» و اگر زنان را قبل از آمیزش طلاق دهید، در حالی که برای آنها مهریه تعیین کرده‌اید، نصف آنچه را تعیین کرده‌اید (به آنها بدهید)، مگر اینکه آنها (حق خود را) ببخشند و یا کسی که عقد ازدواج به دست اوست آنرا ببخشد، و اینکه شما گذشت کنید، (و تمام مهر آنان را بپردازید) به پرهیزکاری نزدیکتر است، و گذشت و نیکوکاری در میان خود را فراموش نکنید که همانا خداوند به آنچه انجام می‌دهید، بیناست». بقره: ۲۳۷.

صبر و بردباری خود را از دست ندهد و زنی که مهریه خود را ببخشد (و بدین وسیله باری از دوش همسرش بردارد)^۱. البته معنای این جمله آزاد بودن مرد در رفتار و اخلاق بد نیست؛ زیرا چنین مردان بد اخلاقی در به قهر و عذاب الهی تهدید شده‌اند.

۶. فراموشی تلخی‌های گذشته

چه بسا زن یا مرد در گذشته کارهایی انجام داده‌اند که الان از آن کار دوری نموده و پرهیز می‌نمایند؛ یادآوری خاطرات تلخ و گذشته‌های تاریک، سبب زدودن آرامش در زندگی می‌شود. پس از «گذشت»، باید گذشته‌های تاریک را فراموش کرد. در مقابل برای شیرینی زندگی و لذت بردن از یکدیگر، یادآوری گذشته‌های خاطره‌انگیز و خاطرات مثبت لازم است. زن و مرد باید به‌گونه‌ای زندگی کنند که از کنار هم بودن لذت ببرند، نه آنکه از هم گریزان باشند.

۷. مودت و محبت

با توجه به تعالیم قرآن کریم، رابطه زن و مرد باید بر اساس مودت و رحمت باشد؛ زیرا عامل بقا و تداوم آرامش در زندگی مشترک است. خدای متعال می‌فرماید:

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً

إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ^۲ و از نشانه‌های او آن است که از جنس خودتان

همسرانی برای شما آفرید تا در کنار آنان آرامش یابید و میان شما و همسرانتان

علاقه شدید و رحمت قرار داد؛ بی شک در این نعمت الهی، برای گروهی که

می‌اندیشند نشانه‌های قطعی است.

طبق این آیه شریفه مودت و رحمت، هدیه خدا به عروس و داماد است. هدف از ازدواج تنها ارضای غریزه جنسی نیست؛ بلکه رسیدن به یک آرامش جسمی و روانی است. همسر باید عامل آرامش باشد، نه مایه تشنج و اضطراب و هر کس با هر عملی که آرامش خانواده را خدشه‌دار کند، از مدار الهی خارج و در خط شیطان است. یکی از نکاتی که در شیرینی زندگی نقش دارد، اظهار محبت و علاقه است. از آنجا

۱. محمد بن حسن الحسینی العاملی؛ *مواظظ العمدیه*؛ ص ۷۵.

۲. روم: ۲۱.

که انسان‌ها از دل یکدیگر باخبر نیستند؛ لذا در روایات می‌خوانیم هر که را دوست دارید، به او بگویید تو را دوست دارم تا این علاقه شدیدتر شود. امام صادق علیه السلام فرمودند: «وقتی کسی را دوست داری، او را از این دوستی خبر بده که این کار دوستی بین شما را تثبیت می‌کند».^۱

از آنجا که زنان عاطفی‌تر و با محبت‌ترند، لذا در روایات به مردان سفارش شده است که اظهار محبت بنمایند و رسول‌خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: «سخن مرد به همسرش که "من تو را دوست دارم" هیچ‌گاه از قلبش بیرون نمی‌رود».^۲

نامه عاشقانه امام خمینی ره به همسرش، نمونه‌ای از ابراز محبت قلبی آن الگوی معاصر به همسر گرامی‌اش است.^۳

یادآوری این نکته نیز لازم است که منظور از «محبت»، محبت معتدلی است که منافات با دستورات دینی و انجام وظایف ندارد؛ زیرا علاقه بیش از حد به زن و فرزند، مایه دلبستگی انسان به دنیا می‌شود. قرآن می‌فرماید: «زَيْنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَ الْبَنِينَ...»^۴ در نظر مردم جلوه یافته است، عشق و علاقه به زنان و فرزندان و...». علاقه طبیعی به مادیات در نهاد هر انسانی وجود دارد؛ آنچه خطرناک است، فریب خوردن از زینت‌ها و جلوه‌های آن و عدم کنترل دلبستگی‌هاست. لذا در این آیه، انتقاد از دلبستگی شدید است که از آن به «حُبُّ الشَّهَوَاتِ»^۵ تعبیر می‌کند.

۱. محمد بن یعقوب کلینی؛ *الکافی*؛ ج ۲، ص ۶۴۴: «إِذَا أَحْبَبْتَ رَجُلًا فَأَخْبِرْهُ بِدَلِكِ فَإِنَّهُ أُثْبِتُ لِلْمَوَدَّةِ بَيْنَكُمَا».

۲. همان، ج ۵، ص ۵۶۹: «قَوْلُ الرَّجُلِ لِلْمَرْأَةِ إِنِّي أُحِبُّكَ لَا يَدْهَبُ مِنْ قَلْبِهَا أَبَدًا».

۳. امام خمینی ره در فروردین ۱۳۱۲، ذی‌القعدة ۱۳۵۱ عازم سفر حج شد و در بین راه و در بیروت (برای عزیمت با کشتی به عربستان برای انجام اعمال حج) نامه عاشقانه‌ای برای همسرش خانم خدیجه تقفی نوشته است که در بخشی از این نامه آمده است: «تصدقت شوم؛ الهی قربانت بروم، در این مدت که مبتلای به جدایی از آن نور چشم عزیز و قوت قلبم گردیدم، متذکر شما هستم و صورت زیبایت در آئینه قلبم منقوش است. عزیزم امیدوارم خداوند شما را سلامت و خوش در پناه خودش حفظ کند. (حال) من با هر شدنی باشد، می‌گذرد؛ ولی بحمدالله تا کنون هرچه پیش آمد، خوش بوده و الان در شهر زیبای بیروت هستم؛ حقیقتاً جای شما خالی است. صد حیف که محبوب عزیزم همراه نیست که این منظره عالی به دل بچسبد...».

۴. آل عمران: ۱۴.

۵. همان.

دلبستگی‌هایی که مانع از انجام تکلیف باشد؛ آن‌گونه که فراریان از جنگ، به خاطر وابستگی به مسائل اقتصادی و خانوادگی، از انجام فرمان الهی و جهاد سر باز زدند: «شَغَلْنَا أَمْوَالَنَا وَ أَهْلُونَا»^۱ اموال و خانواده‌هایمان ما را مشغول و سرگرم ساخت (و نتوانستیم تو را همراهی کنیم). قرآن کریم به ما هشدار داده است که دلبستگی به زن و فرزند نباید ما را از یاد خدای تعالی باز دارد: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَلْهَكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ»^۲ ای کسانی که ایمان آورده‌اید! اموال و اولادتان شما را از یاد خدا غافل نسازد و کسانی که چنین کنند، آنان همان زیانکارانند».

۸. وجود فرزندان

یکی از عواملی که در شیرینی و استحکام بنای خانواده بسیار مؤثر است، فرزندان شدن است؛ همسران باید به این حقیقت قرآنی توجه نمایند که یکی از اهداف ازدواج، تربیت فرزند شایسته است: «نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأَتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّىٰ شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ»^۳ زنان کشتزار شمایند، پس هر گاه که بخواهید، به کشتزار خود درآید و برای خود از پیش فرستید». این آیه شریفه گویای آن است که زنان، رمز بقای نسل بشر هستند و لازم است در آمیزش جنسی، هدف انسان تولید نسل پاک باشد که ذخیره قیامت است.

متأسفانه بی‌توجهی به بحث فرزندان شدن و اقدام دیر هنگام برخی برای فرزندان، سبب می‌شود که بسیاری از افراد طعم شیرین زندگی را حس نکنند.

۹. اعتدال و دوری از افراط و تفریط

اسلام، دین اعتدال است؛ نه افراط: «أَلَّا تَطْغَوْا!»^۴ (در سنجش و میزان) تجاوز نکنید» و نه تفریط: «وَلَا تُخْسِرُوا!»^۵ و در ترازو کم نگذارید». اخلاق جنسی در اسلام نیز معتدل و دور از افراط و تفریط است؛ ولی هوسبازان راه افراطی را برای شما می‌خواهند:

۱. فتح: ۱۱.

۲. منافقون: ۹.

۳. بقره: ۲۲۳.

۴. رحمان: ۸.

۵. الرحمن: ۹.

«يُرِيدُ أَنْ يُتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ أَنْ تَمِيلُوا مَيْلًا عَظِيمًا»^۱ و کسانی که از هوس‌ها پیروی می‌کنند، می‌خواهند که شما به انحرافی بزرگ تمایل پیدا کنید». اگر در محبت کردن، هزینه‌ها، مهمانی رفتن و مهمانی دادن، کار کردن و بیکاری و ... و به طور کلی در همه امور زندگی راه میانه را برویم، به صورت طبیعی زندگی شیرین خواهد بود؛ در حالی که اگر مشی و متش انسان در هر یک از امور زندگی از جاده اعتدال بیرون برود، بگومگوها و اختلافات پیش می‌آید.

۱۰- وقت گذاشتن برای گفتگو

یکی از شیرینی‌های زندگی که عامل مهمی در تقویت روابط همسران و تحکیم خانواده است، در کنار هم بودن و انس و گفتگو با یکدیگر است. توجه مرد به همسر و هم‌سخن شدن با او، روشی پسندیده برای استحکام بنای خانواده است. مردان باید به این نکته کلیدی توجه نمایند که زنان، علاقمند به ارتباط کلامی و گفتگو با شوهر خود هستند و این کار، نوعی توجه و اظهار محبتی است که سبب گرمی زندگی می‌شود.

گرم‌ترین و محکم‌ترین زندگی، برای همسرانی است که دوستی و محبت‌شان برای خدا باشد و یکدیگر را برای خداوند متعال دوست بدانند. نگاه دینی افزون بر سفارش به تلاش و کار، به انس و در کنار هم بودن نیز سفارش می‌کند. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «در پیشگاه خداوند متعال نشستن مرد نزد همسرش، از اعتکاف در مسجد من محبوب‌تر است».^۲ امام صادق علیه السلام نیز فرمودند: «هُلِكَ بَدْوِي الْمَرْوَةَ أَنْ يَبِيَّتَ الرَّجُلُ عَنْ مَنْزِلِهِ بِالْمِصْرِ الَّذِي فِيهِ أَهْلُهُ»^۳ برای صاحبان مروت و جوانمردی، هلاکت است که در شهری که خانواده‌اش در آن زندگی می‌کند، دور از منزلش شب را به صبح برساند».

توجه به عواطف در اسلام، یک اصل است و برای انسان زندگی در بهترین مکان‌ها، ولی به دور از خانواده، صفایی ندارد. بارها در قرآن آمده است که افراد صالح یک خانواده، در بهشت نیز در کنار هم خواهند بود و از مصاحبت یکدیگر لذت خواهند

۱. نساء: ۲۷.

۲. مسعود بن عیسی ورام ابن ابي فراس؛ مجموعة ورام؛ ج ۲، ص ۱۲۲.

۳. محمد بن علی صدوق؛ کتاب من لا يحضره الفقيه؛ ج ۳، ص ۵۵۵.

برد و خانواده بهستی، خانواده‌ای است که بین اعضای آن همبستگی و صمیمیت در مسیر حق باشد: «جَنَاتٌ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ»^۱ (سرای آخرت) باغ‌های جاودانی که آنان و هر کس از پدران و همسران و فرزندان‌شان که صالح بوده‌اند، بدان داخل می‌شوند و فرشتگان از هر دری (برای تبریک و تهنیت) بر آنان وارد می‌شوند». امام کاظم علیه السلام فرمودند:

اوقات خود را چهار قسمت کنید؛ ساعتی برای مناجات با پروردگار و ساعتی برای کار و تلاش و تأمین معاش و ساعتی برای معاشرت با برادران با ایمان، کسانی که عیب‌هایتان را به شما می‌شناسانند و در باطن با شما رو راست و صادق هستند و ساعتی که در آن با لذت‌های حلال خلوت می‌کنید و با همین ساعت بر انجام سه ساعت دیگر نیرو می‌یابید.^۲

این ساعت چهارم، همان حضور در کنار خانواده و بودن با همسر است؛ ساعتی که به تعبیر روایت، انرژی‌بخش بوده و انسان را بر سایر امور کمک می‌کند. آن‌هایی که بیش از اندازه کار می‌کنند تا در آینده به آرامش برسند؛ همین الان با کار معتدل در کنار خانواده خود «آرامش» را جستجو کنند که خداوند، همسر را سبب سکینه و آرامش قرار داده است.

فهرست منابع

۱. ابن ابي فراس، مسعود بن عيسى؛ مجموعة ورام؛ چاپ اول، قم: مکتبه فقیهه، ۱۴۱۰ ق.
۲. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی؛ تحف العقول؛ تصحیح علی اکبر غفاری؛ چاپ دوم، قم: جامعه مدرسین، ۱۴۰۴ق.
۳. امام زین العابدین علیه السلام، علی بن الحسین؛ الصحیفة السجادیة؛ چاپ اول، قم: دفتر نشر الهادی، ۱۳۷۶ ش.
۴. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد؛ تصنیف غرر الحکم و درر الکلم؛ تحقیق مصطفی درایتی؛ چاپ اول، قم: دفتر تبلیغات، ۱۳۶۶ ش.

۱. رعد: ۲۳.

۲. حسن بن علی ابن شعبه حرانی؛ تحف العقول؛ ص ۴۰۹.

۵. حویزی، عبدعلی بن جمعه؛ تفسیر نورالثقلین؛ تصحیح: هاشم رسولی؛ چاپ چهارم، قم: اسماعیلیان، ۱۴۱۵ق.
۶. شعیری، محمد بن محمد؛ جامع الأخبار؛ چاپ اول، نجف: مطبعة حیدریه، [بی تا].
۷. صدوق، محمد بن علی؛ النخصال؛ تصحیح علی اکبر غفاری؛ چاپ اول، قم: جامعه مدرسین، ۱۳۶۲ ش.
۸. _____؛ عیون أخبار الرضا علیه السلام؛ تصحیح مهدی لاجوردی؛ چاپ اول، تهران: نشر جهان، ۱۳۷۸ق.
۹. _____؛ کتاب من لایحضره الفقیه؛ تصحیح علی اکبر غفاری؛ چاپ دوم، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۱۳ق.
۱۰. قرائتی، محسن؛ سیمای خانواده در قرآن و روایات؛ چاپ دوم، تهران: مؤسسه فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۹۸ش.
۱۱. کلینی، محمد بن یعقوب؛ الکافی؛ تصحیح علی اکبر غفاری و محمد آخوندی؛ چاپ چهارم، تهران: دار الکتب الإسلامية، ۱۴۰۷ق.
۱۲. مجلسی، محمدباقر؛ بحار الأنوار؛ تحقیق جمعی از محققان؛ چاپ دوم، بیروت: دار إحياء التراث العربي، ۱۴۰۳ق.
۱۳. نوری، حسین بن محمدتقی؛ مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل؛ تصحیح مؤسسه آل‌البیت علیهم السلام؛ چاپ اول، قم: مؤسسه آل‌البیت علیهم السلام، ۱۴۰۸ق.